

L'AVENÇ

Literari * Artistic * Científic

REVISTA MENSUAL ILLUSTRADA

NADAL A BRUGAROLES

(1836)

(Acabament)

JA era a ple dematí. Un raig de sol, esbiaixant la serralada, s'esbandia enllà, amunt, esparpillant-ho tot, arreu, fins a les més apartades llunyaríes. De la nevada, llevat dels aygua-molls del pla y de les regaleres de les vessants, apenes s'en coneixia el rastre. Ja es veya la columna: avançava pel rieral, giragonçant per la quinta, boy embestint a Brugaroles pel corriol de la Sagrera. A cada revolt, a cada trast de repetjó, a cada tom de feixa, la clapa dels soldats, sombrejant el terror, allargava's o encongia's, destriant-se o atupint-se lo meteix que llegendaria fera. Primer es veyan els fusells, l'espessor dels fusells, parpellejant al sol com agulles; l'escamot de la *guerrilla* destacava's tot-seguit, esclaricat y balder, com rematans d'enfolcar-lo, venint a reras-saga el tou de les forces, coblat y bellugadiç, semblant a una serp a l'assoleyar-se.

L'amo de Brugaroles s'adevantà fins al porxo. Aixerrancat al closell qu'els conduhia l'aygua a la bassa; ullant els conreus, fangats alguns y molts a la sembradura, com si estudiés son tempir; una mà a la butxaca y altra a la boca; mastegant el tabac, negre, de tira, boy escupint d'esquitllèbit contra el fiter de l'entrada: aixís l'ensopegà la tropa. Llevat de l'amo, el casal se veya sol, quiet, vuid, com cau de llodrigons, abandonat al sentir la fura.

Maniobraren les forces a l'atenye el replà, sens distreure a l'amo, que res de bo n'esperava, fins que la veu de—*Patrón!*—llençada per un dels *queses*, li pessigolà les orelles.

—*A ver, patrón!*—reprengué el comandant, signant-li que se li apropés amb els brandits del sabre.

L'home s'hi acostà.

—*Hay facciosos por ahi? Ninguno: eh? Ni han venido esos dias? Que V. sepa, no: verdad?*—reprengué.

Y, tot sonso y ronsejant, are amb una de freda, are amb una de calenta, l'amo de Brugaroles hi feya l'orni.

—*Bueno, mire: traemos unos heridos y es menester instalarlos: eh? Convenientemente: eh?*

— Eh? — hi afegia l'amo, assenyalant-se l'orella per significar que no l'entenia.

El comandant, prenent-lo per sord, hi esforçà la veu; més com, a pesar de son recurs, va quedar-se del meteix modo, cridà a un dels subalterns, fill de la terra, per despenellegar-s'en.

—Ah!... Que duuen nafrats, eh?

—Just... Y qu'heu d'aconduhir-los!

—Pas dormiràn ací, fa?

—No, no... Això sí que no... No en passeu ansia... La tropa acamparà pels volts; nosaltres ens allotjarem per dalt; extendrem a baix els ferits, si no hi hà mellor apartament, y...

—Pod-ser a l'iglesia...

—Just!... Cabal!... Hi haurà més repòs per a la cura!... Y... en'vent dinat, si no hi hà res de nou... Enteneu?—recalcà, fent-se petar els dits amb ayre.

La gent de Brugaroles, encofurnada al primer entubi, s'anà arriscant de mica en mica. Are era un cap que reeixia de les golfes; are un mocador qu'es destacava del pis, entre motes de violers y rudes; are una barretina, matxucada, pels barrots d'una espitllera, roja, sagnant, com si hi haguessen rebut una entranya; are una gorra, esllanegada, peluda, amb orelleres arrebossades, la del Gilet, que sortia del corral, ja am la pipa als bigotis; are una mata de cabells, negres, lluhents, prisats, com galejant al dia, els de la Mariona, apareguda al portal, ja endiumenjada; y els nassos fent-se caps, y els caps espatlles, y les espatlles cossos, engirbats a sa lley, de colors tristos uns, de tons llampanants els altres, tots encuriosits pel refregar dels sabres, el taloneig de les botes, el carrac dels cascos, els renills dels cavalls y el fressejar dels esdevinguts. Armats aquèts, vestits de coloraynes, remorejant l'espai am la cantera de sa vèrbola, y amohinant a l'amo amb encàrregs o preguntes, s'aplegaren poc a poc ran de l'entrada. Tova la Mariona per les floretes d'un tinent, que la volia per cantinera, enquirerava al Gilet amb el tarannà de ses dites, no parant fins a engelosir-lo.

—Mira!... Ja ho veus!... Si tu no em vols...

—Bon vent!... Pas me fa res!...

—Clar!... Com ja en tens una!...

L'amo, atabalant-los a recados, posà un punt a la brega.

—Pas te daré coca, sornut!—digué la Mariona al Gilet, ja despartint-se.

—Oy que m'hi fong, veyas!... Me n'han dat una com una plata!

—Enfornada pels bous?... Cotxa-la be, que no s'et refredi!... T'embussarà el ganyot si te l'empasses!...

—Que t'en rius?... La vols veure?... La majordona me l'ha dada, per lo del xay... Era la qu'encantaven los pabordesos!... Més rossa y més molsudeta!...

—Com una buyna, fa?

Y, esclatant en rialles, s'entafurà pels dintres.

Amo y mestressa, moços y servey, avi y padrina, tots s'hi enqueferaven.

Trescant pels *quefes*, acomodant als ferits o aconduhint al bestiar, ningú s'esqueya en sossego. A l'ensopegar-se, s'ullaven, malhumorats, rondinant de la tropa, qu'els malmetia la festa, esquitllant-s'hi tot-seguit, fets unes daynes. El pla de l'era semblava un hostel; la plaça, una fira; l'iglesia, un apleg: arreu se bellugava tropa. Els nafrats eren cinc; més, fòra d'un parell, ferits per daus, les xacres dels demés no passaven d'encetadures. A tres quarts de Solsona havien tingut el fog, dret a la riera: rebassaven una fondal, y els carlins, mantinguts a l'aguayt, ensinestrats pels espies, els clivellaren a escopetades. Diu qu'eren els del Ros d'Eroles.

Cap a mitj-dia la feram dels soldats s'agombolà per la plaça, enllepolits pel ranxo. Allí, al peu de les marmites o entorn de les caceroles, ensumant la flayre o resseguint el fum, acoblats com a mosquers, badallant o ajogaçant-s'hi, esperaven l'hora del farro.

La mestressa de Brugaroles, amohinada pels assistents, ni sabia aont dar-la. Cada cop qu'es girava es topava amb un.

—*Patrona!*

—Ja hi tornem?

—*Naa!... Un granito e sal!... Axi!... Lo que coja una yema!*—Y li signava un ditet, el cap del ditet xic, gayre be l'ungla.

La mestressa li allargà el pot; més, quand fou a desar-lo, s'el vejà vuid, net, com passat per aygua.

—*Patrona!...*

—No só santa per esser patrona!... Encare que, tenint-m'hi vosaltros, poder ho só dels tocats!... Entens?

—*Yo no entiendo!... Vaya una jerga pa que la entienda un cristiano!... A lo que ibamos, salero!*

—*Saleru?...* No n'hi hà de sal!... No me l'haguesseu vuidat!... Veus?... Y a les golfes no hi pujo per tu!... Ho sabs are?

—*Pero si yo no pido sal, patrona!... Es pimienta lo que pido!... Una miajita e pimienta: eh?... Así, como pa tomarlo por las narices... Y un poquirritico de especies... Y unas goticas de vinagre... Y...*

—Just!.. Emporteu-vos-ho tot!... Qu'heu vingut a saquejar o per allotjar-vos?

Un toc de corneta, convocant als de la plaça, ja enfilemats pel ranxo, retentí tot-d'una, y els *quefes*, coneixent la gana per l'hora, les emprengueren am sos assistents. Tot ho volien plegat, seguit, a punt, depressa, com a cosa de màgica, amb uns *fueros* y uns rebufos...

—*Corre!... Deja!... Bien!... Todavía no, animal!*—Però dit aixís, amb arrogancia, com si es trobessen en exercici. Allò:—*Uno!... Dos!... Tres!... Formen!... Arr!*

Mentres dinaven els de Brugaroles, encofurnats per l'escón, tots anyoradichos, com fòra de pollaguera, la minyona els ho contava.—Quina gent més poca solta, mare de Déu!—esclafia. — Per esser del grossos, pas tenen corretja!... Uns fums!... M'el tracten al servey!... *Revatua!*... Ni qu'els compressin a fira!

—Y a fira els compren, babau!—respongué l'amo.

—De bruts!—afegí la mestressa.—Ja veureu quins dalts!... Cal qu'ens amanim!... Pas n'hi haurà prou del drapot!... Xarxons!... Matucers!... Y això qu'hi hà la llopada!

—Ont deuen 'nar?—reprengué un dels moços, encuriósit.

—Sabs ont va la pedra?

—A fer mal!... Això pla qu'és segur!

—Doncs, ja en tens prou!

—Emprò, quin rem agafan?

—Vés: fes-los un nus a la cua quand girin.

—Segons com vegem als ferits, pod-ser!

—Oy que s'hi paren, veyes!... Mentre nos fugim alego!... Que pugam tastar la coca, caratsos!... Fa, tu, Mariona?

—Vols dir la teva, ey?... Gilet!... Pas ho sabeu valtros?... Diu que la Poneta li é donada la dels pabordesos!... Hè!... Hè!... Hè!

—Que t'en fumes?... Veuràs!... D'ací a l'estable pas hi hà dèu lleugues!—digué. Y aixecant-se del banc, s'esquitllà dret al barri.

La tropa, ja amb el ventre apariat, rebassava la plaça, xano, xano, escorrent-se pels voltants, com per fer-hi la pahida. Els ranxeros, les calderes y les armes, apilades en pabellons y exteses com a monjetars, clapaven am llurs ombres l'assoleyat ras de l'esplanada, destacant-s'hi com a geroglífics. Molts dels *sorges*, esbarriats en escamots, s'allargaven fins al torrent a corregudes; altres, s'esbargien per l'era, furejant-ho tot, encuriósits: hort y corrals, pallers y estables; en tant alguns, acollats pels recolzes o a recés del caseriu, es pulian els *pluses* jugant a canet, al set y mitj o a trànguil.

—Anem, Mariona: aquesta sí que no te la passo!—esclatà el Gilet, roig, enquimerat, tot encarant-se-li de sopte.

—Y are?... Que t'has begut l'enteniment!, Gilet?

—Llevat de tu, pas ningú la hi sabia!

—Que vols dir?... La coca?... Qu'era blanca?... Doncs...

—Mariona!... Mariona!... Mira: no em faces perténir!... Les bromes se tornen veres... y a vegades...

—Puenses... ja veuràs... Pas t'ho diré dos cops... Te só dit que no, y é que no!... Ho sabs, are?... Y ten-te compte am les sospites!

—Va que te l'han presa els soldats?—reprengué l'amo.

—Bona en fóra!... Y que sí no hi toca s'hi crema, fúmere!... Quins uns!

—Deixeu que baixin!—esclafí el Gilet, assenyalant l'escala. — Be que, si es cançonejen gayre...

—Just!... Just!... Pas hi ronsejis!... Déu sab per ont passaria!

Y el Gilet s'en pujà amunt.

El só d'una corneta, provinent de la plaça, retentí tot-d'una.

—Cuyta, Gilet!... Afanya't!... Mira que s'en van!—esclafí la Mariona, adalerada.

Esclatà un pic après del toc, un pic sec, vibrant, sostingut, que foradava els cervells com si fos una agulla, y els remats de sorges, obehint la senyal, s'enfolcaren dret a plaça.

—Gracies a Déu!—esclafí l'amo.—Què t'han dit, Gilet?—afegí, topant-s'hi de sopte.

—Que sí... que ya... que quand s'arreglin... M'apar qu'era açò lo qu'em deya!

—Ja t'has sabut explicar?

—Am prou embulls!... Li ha costat més d'entendre que volia dir una coca!... «—Una oca?» «—No, senyor: una coca... Una cosa aixís, rodona, estarrufada, feta com pa, emprò que no és pan!» M'ha dit: «—Bueno, bueno. Cuando formen...» Y se m'ha girat d'espatlles.

—Alo!... Alo!... Pas t'hi entretrigues, Gilet, qu'are se n'hi van!—reprengué l'amo, adonant-se del soroll de botes.

La Mariona el seguí derrera. Al pujar l'escala ja es toparen amb els *quefes*.

—Ah, si! Es usté el de la torta? Bueno, bueno. Venganse allá, venganse allá,—repetí, tot contant els grahons.

Y s'encaminaren a la plaça. El comandant trameté ses ordes als subalterns; esclatà de nou el clarí, aquell clarí punxagut qu'esberlava les testes am sa furia; s'acoblaren en companyia els sorges, enrestellerats y testos, com agulles de cap en paper; y, après de maniobrar una estona, es disposaren en revista.

—A ver! —deyen els *quefes*, quadrats enfront de ses companyies. —*Dos pasos alante el que haya hurtado una torta!... No sale ese pillo?... O es que todos sois sordos?... Pues, á la tercera,—Registren!—y al que se le encuentre la alhaja, veinticinco palos!... Conque, sargento... Y va una!... Y van...*

Ja s'amania el sargento per a escorcollar-los, quand dos dels barbamecs, plegats, rabents, moguts com per ressort, ja motxos y esgroguehits per la vergonya, s'adevantaren de les files. Al veure's un y altre, tots s'hagueren vulgut fondre.

—Pues, señor, yo pedí un huevo y me traen un par!... Un par de tontos: eh? Y los dos con su torta, se entiende!... A ver!... Vengan acá!

Lo Gilet y la Mariona, en tant el sargento els espitregava, no els deixaven de petge.

—Doncs é veritat, Gilet, que la Poneta te l'é dada?... Ay la tuna!... Pla sé que vol dir això!... Clar!... Tot nyeu nyeu, nyeu nyeu, y...

—De quién es esta prenda?—preguntà el *quefe*, escapant-li el riure.

—Es la de mí!—respongué el Gilet.

—Ay, ay!... Fa qu'é la meva, Gilet!—esclafí la Mariona, llambregant l'altra. Y, abalançant-se al sorge que finien d'esforfollar, reprengué, esferhint-s'en:

—Mira el murri!... Me l'ha presa de la pastera!... Tovalló y tot!... És clar!... Per no trobar-se!

El *quefe* plantofejà als delinqüents, càstig qu'enrigoisí el sargento amonestant-los amb un parell de nyofles; y, encabint-los entre files, se prepararen tots per a la marxa.

Espingà de nou el clarí; girà's d'esquena la tropa, per meytats de companyies; enlayrà el sabre el comandant, boy acomodant-se a la sella; y, amb el sol al clatell, l'arma al coll y la pols arreu, fins a les entranyes, se perderen enllà, al lluny, mitj confosos entre els claps dels boscos.

La gent de Brugaroles, esbargida pel barri, eis resseguien curiosos, canviant-se llurs impressions, fins qu'a l'anar-se enxiquint el clap, enxiquint y reduhint-se com un punt fet una bolva, negra y bellugadiça com un enlluhernament de sol, se n'entornaren a l'entrada.

*
**

—Ay grat-sia a Déu!—féu l'amo a l'arribar-hi.—Pas me creya que s'en'nes-sen tant alego!

—Heu vist murrís!—esclatà el Gilet, desant la coca al forn.

—Pobreta!—esclafí la Mariona, festejant la seva com si fos una nina.—Que se t'en volia empassar aquell brètol?... Be!... Com ho manegariam en-guany?... Fa, espellifada?

Y amb el palmell de les mans o els caps dels dits l'amanyagava y amorosia, rebaixant-li els bonys y apellant les escrostonamentes.

—Alo, tu!... Deix-te de fleumeries!—botzinà la mestressa.—'Nem, 'nem!... Pujem dalt, a netejar la cort, are qu'els garrins s'orejen!... Sents?... Sents que te dig?

—Gilet!... Feu estar el Gilet, que m'entrebanca!

—Si fosses la Poneta, que li ha donat la coca!

—Pas l'en tastaré jo!... Y vós?... No ho fesseu pas, qu'es malaltiriau de la melça!

Pujaren dalt, y, en tant, unes, corrent pel pis, y altres per la cuyna, s'es-querraçaven arreu, endressant trastos o aconduhint ormetjos. Els homes, afer-rats a les busca-rahons, s'ajeyen al portal, jugant-se el vi de les neules aplega-des a missa.

Al pondre's el sol, la gent de Brugaroles, esquivada pel fred, s'arracerà a la cuyna. La mestressa furgà el caliu, afegint brostes a la llar per avivar-la, y l'amo, llevant-se la barretina y asseguint-se a l'escón, assenyala el rosari. Un ayret frescal y humid, devallant per una finestra atravesada per espinós barrot, els refredava les espatlles, tot regolfant per la cuyna. El fog anava prenent, prenent y fent-se, redoltat per la fumarola. Ses flames, xiques pri-mer y llengotejants, s'enlayraven y retorcién, bellugoses, fins a llepar els ca-lamàstecs. A tandes, ruixant arreu d'espurnadiça, cruixia y espeternegava la brosta, acompanyant am son rondineig l'armoniós ritme del rosari. Llenques de fog, escapulons d'inflamada llum, lleugers y cargoladiços, com soptades animetes, s'esvahien endalt, fonent-se pel badiu de la campana.

A l'arribar als pare-nostres, la Mariona s'esquitllà de la cuyna. Atravessà l'entrada, s'esmunyí pel rebost, aplegà un argadell, un argadell de bímeg, mitjà, d'aquells de cinc comptes de cabuda (1), y, amanint-se el gresol, s'enca-minà a l'iglesia. Ensonyada per la cantarella del rosari, aclucà una estona els ulls, y, somniant am la missa y la Poneta, el xay y els pardals, en Perot y la tropa, esmentà les neules de les llanties.

—Clar que n'hi deu haver!—se digué, tot deixondint-se.—Am lo desori de la tropa...

Y, frisant per a sorprendre als amos, hi aventurà l'escapada. Ja s'havia enfilat; ja n'heya algunas. Vaya si n'hi quedaven! Afanyant-s'hi per ha-ver-les, poc hi sentia por. Ni les ombres de la nit, a l'empaytar-les la llum; ni el ressò de sos esclòps; ni els cruiximents de fustes de l'altar; ni la presen-cia de les imatges, iluminades a peces; ni el tic-tac del rellotge, qu'agonitzava

(1) Cada compte d'ous fa trenta dotzenes.

en la sagristia; ni els bufegs d'una xuta qu'aletejava per la lluern: res li feya basarda. Arreu se n'hi esqueyen: per bancs y rejols, per salomons y palmatories. Ella les anava cullint y etzivant-les a l'argadell, y, après de comptar-les d'una en una, continuava el recapte. A la sagristia n'hi trobà! Jesús, quina sort! Una safata plena!—Va que són de la Pona?—es digué. Y, queixalant-ne una, es calà a riure.

Quand tornava a casa ja acabaven de sopar.

—Moça, que t'en vas a Suria, a vendre els ous?—li preguntà l'amo.

—Pas li deixeu el ruc an aquesta hora!—afegí el Gilet.—Pla que s'hi estimbaria?

—Oh!... Y amb aquèts camins!—recalcà la mestressa, esmentant la nevada.

—Mireu!... Mireu!—esclatà la Mariona, abocant l'argadell a taula.—Neules!

—Neules?

—Vinguen neules!

La mestressa, aixecant-se, hi posà pau.

—Alo!... Desem plats!... Après ferem xupina!... Sopa tu, Mariona.

Desembraçada en un *amén* la taula, s'omplí de nou am les llepolies de la festa. Tots n'hi duyen alguna: l'amo, el vi, l'ayguardent y la mistela; la mestressa, els borregos, el torrat y la fruyta; la Mariona y el Gilet, ses coques; la padrina, la del casal, molsuda, estufada, tant molsuda que la féu rotllar y tot, sens que trontollés a l'empenta. El servey hi badava uns ulls resseguint la taula! A cada cap hi havia una coca; al mitj, ja esgavellada, la barrisca de neules; entre les coques y les neules, els plats del torradet y de la fruyta; çà y enllà, el porró, els gots y les ampolles, guspirejants, transparents, acolorint las pôts am ses reflexions, bellugoses y enceses com les meteixes cares dels moços.

—Que veniu?—digué l'amo a les de la cuyna, amanint-se per a encetar la coca.—Alo, qu'es refreda!

Signà-hi la creu amb el ganivet y començà a llescar-la. Ja esbocinada, es féu la part, y, allargant la plata a la mestressa, la passà als jayos.

—Que corri!... Que corri!—afegí, llambregant als moços.

—Pas me pensava que la tastessem!—rondinà el bover.—Dimontri de guerra!... Y qu'eren guapa colla!

—Deuen anar a la saga dels del Baró; ben segur!... Com dimars s'esqueyen en vistes...

—Cal be qu'es descalcin si els volen sopar: pas n'hi hà un de coix a la trepa!

—Alo!... Que no menjeu?—reprengué l'avi.

—Mariona!... Be en tastaràs una xica?—esclafí el Gilet, allargant-n'hi una mossada.

—Pas jo, Gilet: ni les engrunes... Ja t'ho só dit: de la Poneta, ni la salut... Ho entens?

—Clar!... Com se li corca la melça!... Ja!... Ja!... Emprò, pas é d'ella are, Mariona: é meva, ben meva!... Y si m'en fas escarafalls, debò que hi hà renyines!

—Pel que m'hi va!

—Pas ho sables!

—Apa, Gilet, teniu!—esclatà la mestressa, apropant-li el plat.—Rosegueu, rosegueu: pla l'heu ben afanyada enguany... Pobre Perot!... Fins li petaven les dents!... Per la quimera!... Per la quimera!

—Sí, Gilet: lo qu'és enguany, tu l'has vençuda!... *Amigus*, pocs ne baixen de tant destres!... Mira: só vey, y revey, veus?... Clars, tots blancs; més t'assegur que de xays tant ben gornits no n'era vist ún en ma vida!

—Be, Mariona: sí o no!—reprengué el Gilet.

—Vós la meva?

—Tota?... Y are!... Mira, té: una esberla, y fem trucas!... Vull que l'estrenis.

—Com per Nadal, entens?

—Just!... Y tu?

—Pas l'has encetada!

—Jo no, ben cert; emprò, aquell endiastrat de sorge... Veus?... Repara: tantes dents, tants traus... Les barres hi hauria d'haver deixat!... Anem: done-m'en, done-m'en, que t'hi fondrias!... Pas fesses com la Poneta, qu'hi ha agafat un desmay... Un desmay perquè venia la tropa!... Donaça més fleuma!... Lo qu'és l'any qui ve, pla s'hi espunyirà ella!

—Pas que l'hi volrem!—reprengué l'avi.

—Quand m'ha vist los muixons, filla!... Ne voleu de ganyes?... La tahula!

—Ah, no, Mariona, no,—afegí l'amo;—ja qu'enguany t'ets lluhit, l'any qui ve has de tornar-hi.

—L'any qui ve!... L'any qui ve!—recalcà en Gilet.

—Menjeu!... Que no menjeu?—esclafí la mestressa, pessigant el torrat y acostant-se la fruyta.

—L'any qui ve!... Que vós dir amb açò, Gilet?... Qui sab qui serà viu, fa?... Té, beu, per l'acudit!... Surts amb unes eixides!...

—Veritat, mestressa; emprò...

Somrigué, alçà el cap, xerricà una estona, allò... fins a llagrimar-li la vista, y, après d'assaborir el glop, com si en fes el tast, petant de llengua y paladejant-lo, afegí entre riallas:

—Emprò... y si ja no fos a Brugaroles?

—Pas sé què vós dir!—reprengué la mestressa.

—Ah totxa!... Més de totxa!—féu l'amo.—No veus com s'uyen!... Y riuen!... Y... qu'els ha agafat la rauxa!... Va!... Ho entens?

—Am la Mariona?... En Gilet?... Pas qu'ella no s'ho valgüi, no... Una peça... y una peça com la Mariona... Perquè... *Vamus*, Gilet: fòra: allevar-li... Bona cara, dreta, igual, escayenta... En quant a condicia... Ay!... Ay!... Y ella s'en fum!... Mira la taujana!... Pas me n'havies resat!

—Qu'us lo creyeu?

—An el Gilet?... Si no són burles...

—Be cal qu'em crega, vaya!... M'ho só ficat al cap, y, en quant per mi...

—Mira la tova!

—Veureu: lo grand no ens té salut: s'ens torna ètic... Allò... una mena de malaltia que se n'hi enduu les carns a mostes... Ca!... Si ni li resta cara per senyar-se!... Té propis, molts propis... Tira!... Tant a regadiu com a Seyol... De secà?... Ben be tres lleugues!... Una eugaçada, dues bordes de mulats... Bestiar de pèl, de llana?... Ni sé conts caps!... Am lo de llana anem a

mitjes... Jo besquejo per l'herba... Aclaparat per la marfuga, ni agre té per menar-s'ho!... Are m'ho va escriure... «Vina-t'en, cuida-t'en tu!» Qu'haig de fer, digueu-me?

—Just!

—Y com l'apostar-se porta l'acomodar-se...

—Sí, sí, Gilet!... Pas l'erres!... Que no beus?... Alo!... Del ranci!... D'aquell, sabs?... Ja diràs prou!... Repara!... Repara com s'hi estufa la Mariona!... Si no hi veu de cap uy!... Clar!... Com li ha caygut la rifa!... Y valtros?... Què feu?... Vos veig tot motxos!... Qu'us ha soptat la nova?... Ja ho veyeu!... Pas hi sou a temps si la preteniau!

—Anem!... Que passi!... Que passi!—reprengué la mestressa, allargant el porró als moços. Se vuydaren els plats; remataren les coques, engrunes y tot, sens deixar-ne ni resquicies; corregué el porró de mà en mà, llisquent com una llençadora; y, unes cantant y espingant els altres, aquissaren al Gilet per a que la voltés am la María.

Ja les refileven, arrimadets al portal, quand el fiblet d'un petó els sorprengué tot-d'una.

—Y are!—féu la mestressa.

—Gilet, no et desfoguis!—afegí l'amo.

—En Ton ne té la culpa!... Clar!... El trapacer!... No m'ha dit que l'alè li podia!... Pas li pud, embustero!

—Y per açò?... Anem, Gilet!... Pas havies d'amorrar-t'hi!... T'haurem de trevar!

—Be, l'amo: no us enfadeu!... Som a Nadal, y què voleu fer-hi?... La festa s'ho porta!... Com pas havia estrenat res encare...

—'Nem a retiro?—esclatà l'avi.

L'amo hi féu ressopó, boy convidant als moços, y, ensems que la mestressa desaparava taula, aquells s'anaven allunyant, tot esquitllant-se xano xano.

Era ja bella nit. Els Dayols y la Verge espurnaven al lluny, en mitj d'un pany de serè carregat de blau, tot resseguit per l'arrebossament dels núvols. L'ayre, fi, tallant y remorós, esbargia's a ratxadetes, regolfant pels clots y fondalades. Un raig de lluna, suau y esblaymat, devallant d'escaire a les serres, s'esbandia arreu, emblanquant a Brugaroles com per les aubades de primavera. L'amo barrà el portal, passà el berrat de la porta, donà la «bona-nit», y moços y servey, amb el llum entre mans, la sòn als ulls y la cara encesa, s'en pujaren als recambrons, disposats a passar la nit desvariejant sobre les fetes de la diada!

JOAN PONS Y MASSAVEU

ANTROPOLOGÍA POPULAR

VI

SALUT Y FEINA

QUESTES dugues paraules enclouen dos necessaris desitjos per tota persona d'ençà qu'acaba d'esser noy fins que la vellesa no el deixa pensar y guanyar-se la vida am son honrat treball.

Be és veritat que la sentència popular (molt usada fins are meteix), referint-se al poder treballar per viure, així el jornalier com tot altre ofici dels propis de Catalunya, feya dirigir l'invocació a Sant Pançraç o Brancaç, demanant-li «salut y feina y ganes de treballar.»

De manera qu'el poble català (sempre pràctic y estalviador de paraules), no sols coneixia y desitjava dugues coses necessaries y personals per viure be y molt, sinó una tercera, qu'es troba o falta, segons l'individu sia d'un natural o altre.

Y com estudi de ben tonda penetració, coneixedora de les coses y dels homes (qu'al poble may li falta), es posava per últim terme el que més valia moralment dels tres; de manera qu'al dir ganes de treballar es pronunciava am certa intenció, graciosa sempre, emprò fent del proverbi una ensenyança útil, si no un cas pràctic pels oyents.

Sí: les ganes o el desitj del treball és la calitat social que més aixeca la persona, y l'ennobleix, y la dignifica, mentres li obre les portes de l'agricultura, l'industria, el comerç, la ciencia, y li dóna camí per fer-se home d'utilitat y de profit en qualsevol llog y temps del món d'avuy. Qui no sab aquesta veritat?

Ditxós el que neix treballador y afortunat el que hi pod morir!

Mirant les families de totes classes (desde la del jornalier terraça a la del milionari ministre), el pare y la mare, al contemplar les potencies y aptituds mentals de sos fills y filles, prenen midès comparatives, y, tot volent fer-les iguals devant del carinyo y de l'hisenda (els qu'en tenen per deixar-la), ja fan diferencies de pronòstics al veure les inclinacions individualisades, perquè no és lo essencial esser curt, esbojarrat, astut, al fi y efecte d'assegurar-se cascú una posició, sinó qu'aquesta no pod solidar-se sense les ganes qu'ens inclinen al treball y ens sostenen l'esperança d'arribar al terme de la vida resignats am la nostra sort, sia qual sia aquesta.

Ni són rics tots els que tenen molts diners o finques, ni són pobres els que

van a jornal o dependeixen d'un sou fixo, perquè la mar com més té més brama, y la ditxa cada hù se la fa, y ningú pod sopar dugues vegades en un die.

Mentres el treballador tinga feina, dins de sa casa és un rey, perquè pod satisfèr les necessitats de la vida, no sols les més directes de l'alimentació y del vestir, sinó que pod fer més encare, y és estalviar, o avançar, o fer casa (com deyen els nostres pares), am la precaució de tenir sempre una poma per la sed y no haver d'anar a *Manlleu*.

Si no n'hi hà de més senzill de modo de «viure a la catalana» qu'el que pod fer tot-hom quand vulgui estar tranquil tot un dia, tota una semmana, un any y tota la vida. És dir, honrar-se amb el nom de treballador.

Y, sinó, faci's la prova de conservar la salut d'un poble fins allà ont se pod arribar am la nova ciencia natural d'aquét sigle (l'Higiene), busquin-se feines productives per la nació treballadora, declari's primera virtut social el desitj de treballar, am la seguritat absoluta de qu'amb aquestes tres obres el món podrà dir-se nou o millor de lo qu'era abans, y es calmaràn, sens dupte, com per encantament, certes tempestats que l'odi aprofita y la brutalitat escampa, com ja es veu y no cal dir.

D'are fa poc sembla qu'ens tornem boigs de moltes maneres (inventades casi totes fóra casa), ficant-nos al cap sentencies, màximes, paraules, qu'ens posen exaltats y furients, recelosos y mal humorats, y lo primer qu'ens fan perdre és la quietud de l'esperit, treyant-nos el dormir, la gana y el desitj de treballar cada hù de son ofici.

És dir, que la salut de l'enteniment és la primera qu'es veu amenaçada am motiu d'aquestes novetats tant falagueres, com, per exemple, el descobriment d'un sistema alemany de viure tot-hom sens treballar ningú; o també per causa del mal comportament dels que desmoralisen tot lo que poden les costums de dalt y de baix per sos fins particulars, mesquins y tenebrosos, propis sols de criminals y perdularis.

Així es veu qu'am termes de cinc anys, per exemple, aumenta el número dels boigs dins de la segona meitat del sigle, sens respectar la malaltia, edat, sexo ni condició social, ni haver-hi diferencies sinó relatives entre les nacions d'Europa y Amèrica en aquét punt de destrucció social, el més terrible de tots els qu'hi pugui haver per la civilització actual.

Massa cert és que «per la vida es perd la vida» y que sols les nacions que viuen treballant són les que progressen. Emprò sols mirant desde certa altura realista, com és la de l'Estadística (feta sense segona intenció), es poden veure en conjunt els grands problemes polítics y socials qu'en els dos mots *salut* y *treball* estàn compresos, majorment en el nostro temps de preferir les obres a les paraules quand se tracta de la vida o mort dels pobles per rahó de son govern útil o dolent.

No mirant més que per sobre, o a la lleugera, o am passió, la que sia, sembla natural explicar qu'els pobles van endevant o enrera perquè sos governants perteneixen a la secta o escola economista tal o qual.

Res hi hà més enganyador que les apariencies en punts de l'economía del treball, sobretot si s'agafa por a trobar tota la veritat y després dir-la.

Am pocs anys (quinze o vint) han cambiat fundament els termes de l'antig modo d'esser polític o ciutadà de la producció tota dels pobles; perquè, en

general, l'operari d'element passiu qu'havia estat, o poc menys, passa a voler esser actiu dins dels problemes socials d'avuy y de demà, que cada nació deu resoldre per sí y per les altres com millor es pugui.

Al meteix temps és una veritat ben clara y senzilla que, si no hi hà lleys econòmiques absolutes pel modern treball personal, n'hi hà de relatives, desde el moment qu'a cada hora s'inventen màquines qu'en general tenen per objecte redimir a l'home y a la dona de la feina muscular (que sempre havien partit am les besties casulanes desbravadades), per aprofitar la nerviosa, intel·lectual, tot a fi de produhir bo y barato, sens causar les malalties que la fatiga de l'operari comporta en grand número, com, per exemple, la tisis, els aneurismes, el perdre la vista, etc.

Y aquesta és la grand tasca que diariament deurien proposar-se, per cumplir-la, els homes illustrats y de govern: concertant l'economía del treball de tota classe am les condicions materials y morals de poder viure sà l'operari honrat, que desitja viure ell y que tot-hom sia persona de be, aprofitant-li el ser-ho, y a sa familia en particular.

Si es pugués fer l'anàlisi de la vida dels governants y dels obrers en quant a elements actius de la societat, com se fa en els laboratoris del químic y del naturalista pels objectes corresponents a sos ensaigs, arribant fins al cap de vall de lo qu'es pod descompondre en sos factors més senzills de materia y forma, qui és capaç de dir quines novetats surtirien demostrades? Avuy no hi hà qui les somii ni les inventi delirant.

De sopte ja es veu prou (hi hà vint y tres sigles qu'ho va dir Xenofont en son llibre d'Economía) quines són les relacions que tenien l'agricultura y el comerç; més are l'industria creix per moments, com germana última de les altres dugues, y, sia illusió o realitat, fins sembla que vol esser la primera dins la familia treballadora, canviant-ho tot, y com si li sobrés rahó per fer lo que li dongui la gana, si no de grat, per força.

Grossíssima és la novetat que l'industria d'avuy y de demà ha causat per dret propi, desde son neixement, en la societat contemporania, quand se tracta de l'economía de la salut y del treball de cada poble, y de molts dels civilisats d'Europa, Amèrica y fins d'Oceania.

Sembla, per això, qu'hà de ser veritat que, a nous invents, novas costums, y que tot lo vell hà d'anar a recó, y que lo millor és lo nou, y que lo absurdo en un home és racional en uns milions de persones del meteix ofici, art o classe social, y qui pod sebre quants d'altres mots y arguments semblants, are usats, tenen en espart y en perill a tot el món civilisat al proposar-se resoldre les grosses dificultats del salari, de l'associació, de la cooperació dels treballadors, tot mirant no més qu'el dret de viure que tots tenim.

Encare, que la més fonamental y enverinada de les qüestions d'avuy és l'anomenada del capital y del treball, fent-la, en altres termes, la del ric y la del jornalier, y fins la del xavo contra el duro.

Les coses, com més clares millor, y la naturalitat sempre avant.

Preguntem-nos tots els que vivim del producte de les nostres obres diaries de l'enteniment y del cos, am festes y sense, am livita o brusa, proposant-nos arribar a la veritat, no més qu'a la veritat, de les paraules y dels fets: què són el capital y la feina, sinó dos principis de vida inseparables entre sí, com ho són la salut y les ganes de treballar, la causa y son efecte, l'engendrament y la familia?

El capital o el diner no té cap valor positiu allí ont no és causa d'una empresa útil o efecte d'una feina feta pel treballador; de manera qu'el diner és productiu sempre qu'és causa o efecte d'un treball humà, y se li diu mort quand no s'emplea en una empresa privada o pública pel egoïsta, el porug o l'avaró o el boig qu'el llença.

El diner, com l'argent viu, no pod estar quiet sinó per excepció o anomalia o monstrositat social.

Doncs si la vida del capital és la circulació, el moviment, l'empleu de la moneda qu'els constitueix, aplicant-se a treball realitzat per l'intelligència y l'obra del jornalier, de l'empleat, del negociant, del comerciant, de tot-hom que fa una feina socialment útil y profitosa an ell meteix y als altres, ¿aont és la diferencia, o la separació, o l'antagonisme, o l'incompatibilitat qu'es diu mentiderament que hi hà entre un capital empleyat y una feina feta am l'ajuda d'ell?

Boig de lligar o carn de presó hà d'esser el que vulgui fer combregar als demés am rodes de molí fent-los creure qu'és troba en el món un sol jornalier que no desitji passar d'operari a mestre y de manat a amo, pujant am son treball y sos estalvis desde treballador a capitalista a força de voluntat y ganes de treballar no més.

Ja que tots desitjem posseir diner, ben guanyat, per empleyar-lo amb obres del camp o de la ciutat que no es poden fer sens donar profit immediat, com a salari entregat desseguida a l'operari, y més tard com benefici al qu'exposa son capital, ¿no és clar com la mitjdiada am sol qu'el diner y la feina no són sinó una sola cosa, una sola existencia social y econòmica y política en la familia humana, qu'encare batalla per no tornar-se ni boja, ni criminal, ni selvatge?

No importa qu'a tota hora s'inventin modes, teoríes, sistemes (o el que sien) per desnaturalisar-ho tot en dany de la gent de be.

La vida de les societats, de qualsevol temps y llog, sempre és estada y será la meteixa en son fons, encare que variable en ses formes: ve a esser com la d'un abre agegantat que té per arrels y ramatge els treballadors y per feina els productes de la flor y el fruit; de manera qu'el tronc és la part que manté a totes les altres en condicions de pujar y baixar la sava, de fer-se la circulació de la meteixa entre la terra y l'atmòsfera, de respirar el conjunt als raigs del sol, de favorir la vida de tot lo qu'el rodeja, dit am poques paraules.

Are, doncs, si l'abre és la patria y sa vida la fan possible arrels y rams ajuntats pel tronc, pod-ser podria dir-se amb alguna exactitud de comparació que l'home o el poble que treballa am ganes de conservar sa salut és com el tronc, que fa una feina capital sens la qual ni les arrels ni les branques podrien combinar ses funcions y ses -energíes econòmicament productives dins de les lleys de la naturalesa entera.

Les ganes de treballar un poble (com l'holandès, el català, l'inglès y molts altres d'avuy) són com la soca del grand abre nacional: sembla qu'ella no fa feina, jutjant pel defora y no sabent historia natural, comparant-la am les branques y les arrels; emprò, si pels fruits se pod coneixe l'excellencia d'un organisme vegetal, per sa soca sempre es sabrà quants anys ha viscut, quina força conserva, quina potencia tenen ses arrels y la vitalitat de son ramatge florejadó y fruitós.

L'història del vegetal la diu sa soca si es mira per son sanitó conreu de demà.

Prou és evidentment demostrable are, com sempre, que Catalunya té «la virtut del desitj de treballar, fent-lo encomanadiç», y per xò venen a ser sos habitants tants fills d'altres províncies d'Espanya y de França y d'Alemania, per connaturalisar-s'hi y contribuir a la prosperitat de la qu'és nostra estimada patria y terra sagrada de tot progrés humà, per la civilitació social que construeix sens danyar may.

13 de juliol de 1891

IGNASI VALENTÍ VIVÓ

MINISTERIO DE CULTURA

FLIRT

*En va am conversa indiferent la pura
passió amaguem de la passada vida:
cada cop que parlem de la ferida
n'arranquem el vendatge y ja no es cura.*

*Una data, un record a la ventura,
a dâ a l'oblit nostre passat convida.
Llavors mon llabi, que—Jo t'am—ja crida,
com a la vora d'un abim s'atura.*

*Que l'orgull ha parlat y l'amor calla,
y del món a l'insípida conversa
retornem, com soldats a la batalla,
portats del fat de nostra sort adversa:*

*jo, a oblidar mos ensomnis de poeta;
tu, a fer de ta hermosura una careta.*

GUILLEM TELL

L'INCOMPATIBILITAT JUDICIAL

Y L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTICIA A CATALUNYA

UNA de les aspiracions més justes dels nacionalistes catalans en be de la regeneració y expandiment de la nacionalitat nostra, és conseguir qu'els càrregs públics siguin exercits a Catalunya per gent de la terra. Aquét règim governamental, radicalment oposat al present, creyem que fóra una de les bases més sòlides per a que Catalunya fos ben governada y administrada. És molt difícil però, dintre de l'ordre natural de les coses, puguer passar soptadament d'una manera d'esser a una altre que li és substancialment oposada. *Natura non fecit saltum*, y com que l'organissació d'un Estat ve a esser una segona naturalesa, és casi be inútil pretendre qu'un Estat determinat, l'Estat espanyol per exemple, que fins are ha prescindit en els seus organismes de govern de tota idea de régo-neixement de les diferents nacionalitats qu'el componen, cambii de criteri de prompte y encarni en les seves institucions governamentals el principi pel qual nosaltros pugnem. No cal, doncs, pensar, per are, en la possible realissació complerta dels nostros ideals. Esperem que les idees vagin fent a poc a poc el seu camí, que, si són justes, elles acabaran per triunfar en l'ocasió oportuna. Y, entretant, estudiem d'una a una les institucions qu'ens regeixen, vejem en cada moment històric què pod fer Catalunya en favor de la seva renacionalissació. A poc a poc s'ens ha anat desnacionalissant: a poc a poc també hem d'anar reivindicant, fins a contemplar-la refeta, la nacionalitat nostra. Fem, doncs, la nostra tasca.

Entre els projectes que hi hà presentats al Parlament espanyol per a ser discutits en l'actual l'legislatura, n'hi hà ún establint *bases per a la reforma de l'organissació de tribunals* (1) y del procediment criminal. Deixant apart, perquè se sortiria de l'objecte d'aquest estudi, el tractar de la nova organissació que dites bases impliquen, vaig a ocupar-me sols d'un punt de grand trascendencia per Catalunya, ja que depèn directament de les disposicions que hi hagi sobre el meteix que siguin o no catalans els qu'administrin justicia en la

(1) *Proyectos de ley estableciendo bases para la reforma de la organización de tribunales y del enjuiciamiento criminal.*

nostra terra. El punt en qüestió és el que s'en diu *l'incompatibilitat judicial*. Què s'entén, doctrinalment parlant, per incompatibilitat judicial? Doncs una serie de condicions que, seguint la *Ley provisional sobre organización del poder judicial*, de 15 de setembre de 1870, vigent encare en aquesta part, han de reunir els jutges y magistrats per a poder exercir el seu càrreg.

Les disposicions en qüestió són les següents (1):

«Art. 117. Nadie podrá ser juez de instrucción, ni de tribunal de partido, ni magistrado de Audiencia, á cuya jurisdicción pertenezcan:

»1.º El pueblo de su naturaleza.

»2.º El pueblo en que él ó su mujer hubieren residido de continuo en los cinco años anteriores á su nombramiento.

»3.º El pueblo en que al hacerse el nombramiento ejerciere cualquier industria, comercio ó granjería.

»4.º El pueblo en que él ó su mujer, ó los parientes de uno ó de otro en línea recta ó en la transversal, dentro del cuarto grado civil de consanguinidad ó segundo de afinidad, poseyeran bienes raíces ó ejercieran alguna industria, comercio ó granjería.

»5.º El pueblo en que hubiese ejercido la abogacía en los dos años anteriores al nombramiento.

»6.º El pueblo en que hubiere sido auxiliar ó subalterno de juzgado ó tribunal.

»Art. 118. Las disposiciones contenidas en el artículo que antecede no serán aplicables á los cargos de jueces ó magistrados que ejerzan sus funciones en Madrid.»

Per poca atenció qu'es consagri a les disposicions legals citades, s'hi descobrirà immediatament l'esperit que les informa, això és, la desconfiança per part de la lley en tot-hom que tingui alguna relació natural amb el país dintre del qual hagi d'exercir les funcions judicials. La doctrina és aquesta: com menys arrels tingui un jutge o un magistrat en el país sobre el qual té jurisdicció, més garanties ofereix per a complir amb el seu dever (2). Aquét és

(1) Capítul III de la lley: *De las condiciones comunes á los jueces de instrucción, á los tribunales de partido y á los magistrados.*

(2) La falta de consistència d'aquesta doctrina ha sigut perfectament demostrada en un article de D. Joaquim Saván, titulat *La incompatibilidad judicial*, publicat en la *Revista de los Tribunales*, número 8, 1889.

En copiem el següent paragraf, qu'es el més sustanciós:

«Va cundiendo la opinión de que la justicia no es cosa cierta, y por error del sentido se fijan las miradas en los jueces, como si se les quisiera hacerles responsables de este mal-estar, que á nadie afecta más que á ellos, porque son las verdaderas víctimas; y es preciso decir á los cuatro vientos que la justicia no pelagra en manos de los jueces; que el peligro viene de afuera; que el juez lo que desea es estar bien con su conciencia y verse libre de intrigas y recomendaciones que continuamente le amenazan; y nada de esto remedia la incompatibilidad. Al contrario: la incompatibilidad puede favorecer concupiscencias, si es que existen alguna vez; porque el funcionario que es estimado y considerado en país conocido, próximo al lugar en que ha nacido, en donde están sus amigos, sus intereses, su familia; en donde probablemente espera acabar la vida; en donde, por orden regular, han de vivir sus hijos; ese está más lejos del peligro de caer en tentaciones deshonorosas que si estuviera en otra parte á que no esperase volver, y en donde á los pocos días de su ausencia ya nadie le recordaría. El juez, en su país, no cumple solamente con sus obligaciones por la religión profesional: entra por mucho el cuidado de no desmerecer en el concepto de sus convecinos para conservar honrado el nombre que desea enaltecer para los suyos y á perpetuidad. Esta consideración es más importante de lo que alguien pueda creer. La incompatibilidad no remedia nada, pero origina grandes perjuicios á los jueces.»

l'esperit qu'encarnen les disposicions contingudes en l'article 117. Però atengui's be una cosa: aquesta doctrina és veritat y hà d'anar molt be a Catalunya, a Andalusia, a Galicia; però no és veritat, y, per lo tant, no pod tenir aplicació, a Castella la Nova. Y, sinó, vegi's lo que diu l'article 118, qu'eximeix an els qu'hagin d'exercir les seves funcions a Madrid de les condicions exigides en l'article 117 pel resto d'Espanya. Y are ¿què pensar-ne d'aquesta desigualtat devant la llei? Perquè, segons ella, resulta d'una manera indubtable qu'els catalans són de pitjor condició qu'els castellans nous. Comparem, sinó, la diferent situació que resulta per Catalunya y Castella la Nova en virtut de les disposicions vigents sobre incompatibilitat judicial. Y ens trobem qu'un fill de Castella la Nova, de Madrid meteix, a Madrid pod exercir qualsevol càrreg judicial sense reunir cap de les condicions consignades en l'article 117: pod ser jutge instructor, jutge de primera instancia, magistrat de l'Audiencia de lo Criminal, de la Territorial, del Tribunal Suprem. En cambi a Barcelona ben pocs seràn els catalans que puguin ser jutges instructors y de primera instancia, perquè una o altra de les condicions requerides per l'article 117 li impediran. Molts menos catalans podran ser magistrats de l'Audiencia de lo Criminal, perquè, essent més extensa la seva jurisdicció, més sovint apareixerà la causa d'incompatibilitat. Y, per últim, cap català, entengui's be, cap català, no pod ser magistrat de l'Audiencia de lo Territorial de Barcelona, perquè aquesta té jurisdicció sobre tot el territori de Catalunya. Això fa, entre altres coses, qu'el barceloní que vulgui dedicar-se a la carrera judicial hà de renunciar a Barcelona per tota la vida, perquè, segons la llei, a Barcelona no hi podria ser bon jutge ni bon magistrat. Això fa que cap català no pod ser magistrat de l'Audiencia Territorial de Barcelona: perquè, segons la llei, no hi podria ser bon magistrat. ¿És justa aquesta llei, que considera al català com incapaç de cumplir en el seu país, a Catalunya, amb els seus devers com a jutge, com a magistrat, perquè no reuneix les condicions prescrites en l'art. 117, mentres qu'an el fill de Castella la Nova l'eximeix de totes aquestes condicions? Què es va proposar el legislador ordenant així les coses? Senyalar an els fills de Castella la Nova com d'una casta superior moral an els de tot el resto de l'Estat espanyol? No es pod creure. Y, doncs, què es va proposar? Oficialment ningú ho sab, perquè aquesta llei va ser aprovada sense qu'en cap exposició de motius s'expliqués el fonament filosòfic (encare qu'algun n'hi deu haver) d'aquestes disposicions, y sense que cap ministre, diputat ni senador s'aixequés a parlar en favor o en contre de les incompatibilitats qu'establien. Però, sigui el que sigui el propòsit del legislador, el fet és que de la llei ne resulta un irritant privilegi en favor dels fills de Castella la Nova, y especialment de Madrid. Y aquesta és la primera conseqüència de la llei. Però lo més sensible per Catalunya és qu'en té d'altres de molt pitjors de conseqüències. Sabut és que la nostra terra té una legislació civil propria, diferent de la que regeix en les altres regions espanyoles. Doncs be: segons la llei, han d'esser forçosament elements estranys a Catalunya els qu'entenen y pronuncien sentència en segona instancia sobre les qüestions civils qu'aquí es promouen. Més hi hà encare: la llengua natural dels fills de Catalunya és la catalana, que, com tot-hom sab, ben poca analogia té am la oficial de l'Estat espanyol, sobre tot quand se parla, en termes qu'a un espanyol no català li és molt difícil comprendre-la prou per fer-se capaç de lo qu'amb ella s'expressa. Doncs be:

gracies a la llei qu'estig comentant, ben pocs són els fiscals y els magistrats que compreguin be lo que volen dir els processats y testimonis catalans examinats durant el judici oral, y penso qu'això no pod ser gens favorable a l'administració de justícia. Per evitar tants inconvenients no fóra millor que fos català el personal judicial qu'exerceix les seves funcions a Catalunya? (1) Y, no obstant, la llei actual és terminant, y evidents són els immensos obstacles que posa per a que així siga. Però és el cas qu'aquesta llei, la que conté les disposicions sobre incompatibilitat judicial, la llei de l'any 70, està en via d'esser reformada. El projecte de llei de bases a què hî aludit al comencement d'aquest estudi ve cridat a esser la norma jurídica per lo referent a organització y règim dels tribunals espanyols. Y aquêt projecte de llei què en pensa de les incompatibilitats judicials? Vejem-ho.

En l'exposició de motius, parlant de l'incompatibilitat, diu:

«Ocasión de controversia es también el criterio que debe presidir á la fijación de ciertos casos de incompatibilidad. No parece prudente borrar algunos que tantos precedentes tienen en muchas leyes antiguas y han sido reconocidos, además, por las actuales. Aceptado el principio, se fijarán sus consecuencias en la ley, pero sin exageraciones que desdigan de un prudente criterio, cuyo fundamento no ha de ser el recelo sistemático contra el funcionario, sino más bien la confianza que debe merecer por razón de su cargo.

»Con esta mira pueden conservarse las incompatibilidades relativas al lugar del nacimiento, siempre que no sea accidental, porque en tal caso no existe la razón que la ley ha tenido presente para fijarla. Cuando al nacimiento no sigue la residencia continuada de los padres ó tutores por un espacio de tiempo suficiente para crear aquellos lazos de relación íntima que engendra el trato social, no hay racional motivo para poner en tela de juicio, ya que no de duda, las cualidades

(1) Quand la nacionalitat catalana tenia plena vida política, quand era un Estat en el sentit propi de la paraula, si be unit pel lligam federatiu de la Corona amb els altres Estats autònoms que constituïen la potent y esplèndida Corona d'Aragó, les lleys catalanes garantien el dret de que fossin de la terra els qu'hî haguessin d'exercir jurisdicció.

«S'lo los catalanes nacidos en el Principado, y no los naturalizados por privilegio, que se hallen en el pleno goce de la ciudadanía, podrán obtener beneficios y oficios eclesiásticos en Cataluña, y ejercer jurisdicción, oficio público, empleo ó mando militar en Cataluña y reino de Mallorca.

»Exceptúanse los cargos de canciller y vicescanciller del rey, los cuales pueden desempeñarlos los naturales de cualquier Estado de la Corona de Aragón.

»Quedan por este artículo excluidos todos los extranjeros del gobierno, las armas y administración del Estado catalán. Sean nulos y sin ningún valor y efecto los actos que ejecutaren los empleados no catalanes, y castíguense según derecho.»

V. Const. de Cat., lib. I, tit. V.: *Que los estrangers no pugan obtenir beneficis, ni officis eclesiastichs en Cathalunya*. Idem, lib. I, tit. LXVIII: *Que tots los oficials en Cathalunya y Mallorca sien catalans*. Mieres: *Apparatus*, col. 4.ª, cap. II y III; col. 5.ª, cap. XXI; col. 6.ª, cap. *Ulterius confirmantes* de las Cortes de Pedro III en Cervera; col. 9.ª, cap. XX, y col. 10, cap. XII. *Noticia universal de Cataluña*, cap. XIV. Const. de Cat., lib. I, tit. LXXII: *Que novells oficials no sien posats*. Idem, id., tit. LVIII: *Perquant lo alcayt del castell de Roses es castellà, y, per consegüent, es contra Constitucions...* Article 28, capítul V: *Derechos políticos de los catalanes con referencia á la ciudadanía*. Extret de l'obra titulada *Los Fueros de Cataluña*, per D. Josep Coroleu y D. Josep Pella y Forgas (Barcelona: San Pablo, 20, bajos, 1878).

Els temps han canviat molt! Abans la regla jurídica era que fossin catalans els qu'exercissin càrregos públics a Catalunya: sols per excepció podien deixar d'esser-ho. Ara la regla jurídica és que no ho siguin: sols per excepció ho poden esser.

morales del funcionario que ejerce su cargo en un punto en que nada le liga á los intereses de la localidad.

»La incompatibilidad por razón de intereses y de parentesco, cuando poseen bienes propios el funcionario, su cónyuge, los ascendientes de ambos y otros deudos que la ley señala, no admite hoy limitación alguna. La generalidad, y aun exageración, con que aparece redactado este caso, motivó, sin duda, la modificación que en él introdujeran los números 2.º y 3.º del art. 29 de la ley adicional de 14 de octubre de 1882. En ese texto legal, aunque se concrete á los funcionarios de las Audiencias de lo Criminal, se limitó la incompatibilidad por razón de parentesco fijada en el número 4.º del art. 117 de la ley de 15 de setiembre de 1876, que la extendía hasta los parientes en la línea transversal dentro del cuarto grado civil de consanguinidad ó segundo de afinidad, al funcionario, su mujer, ascendientes legítimos ó hermanos consanguíneos de ambos cónyuges, y cuando por sus propios bienes paguen una contribución territorial que exceda de 500 pesetas y si ejercieren industria ó comercio que pase de 300. Considerando aceptable este prudente criterio, con arreglo á él se ha redactado la base correspondiente del proyecto.»

Y en el cos de la lley en projecte, la base en vista de la qual han de venir formulades les disposicions a venir sobre incompatibilitat judicial diu així:

«Art. 13.

»Las incompatibilidades que se refieren al parentesco entre los funcionarios de un mismo tribunal y personas residentes en el término de su jurisdicción, se determinarán con el criterio prudente que aconsejan la experiencia y la confianza que debe inspirar todo funcionario judicial en el ejercicio de su cargo. En el mismo criterio se inspirarán las demás incompatibilidades que señale la ley, suprimiendo la referente al pueblo del nacimiento cuando éste haya sido accidental y no hayan vivido ni residido en él después el funcionario ni sus padres; limitando, además, la relativa á la propiedad de bienes, á los casos en que posean el funcionario ó su mujer y los ascendientes legítimos ó hermanos consanguíneos de ambos cónyuges, y aun los parientes dentro del cuarto grado civil, si pagan por inmuebles propios una contribución directa de 500 pesetas, ó, si ejercieren industria ó comercio, la cuota de 300.»

Llegit tot això, no queda el més petit dubte qu'ane l'autor del nou projecte li va d'allò més be el principi de l'incompatibilitat judicial que domina en les disposicions de la lley qu'es tracta de reformar. Hi proposa petites, més ben dit, baladines atenuacions; però el principi resta en peu, y enfortit encare per una declaració solemne de bondat donada en l'exposició de motius. ¿Pensa l'autor del projecte deixar subsistent, en l'articulat de la lley nova, l'excepció feta en favor de Madrid qu'are existeix en virtut de l'article 118 de la lley vigent? No ho sabem, perquè en el projecte de bases no en diu una paraula. És de creure, per lo tant, que no s'ha adonat, com tampoc se van adonar els lleisladors de l'any 70, de que l'existència d'aquella excepció a favor de Madrid implica el fet de considerar inútil, y adhuc pod-ser perjudicial per a la bona administració de justicia en la capital de l'Estat espanyol, aquêt cèlebre principi de l'incompatibilitat judicial que sembla qu'està revestit de totes les excelencies, essent la millor garantia que s'ha trobat fins are per a la bona administració de justicia en el resto d'Espanya. Y la lògica? Oh! De la lògica no en parlem, perquè sembla qu'en la confecció de les lleys no hi hà d'entrar per res.

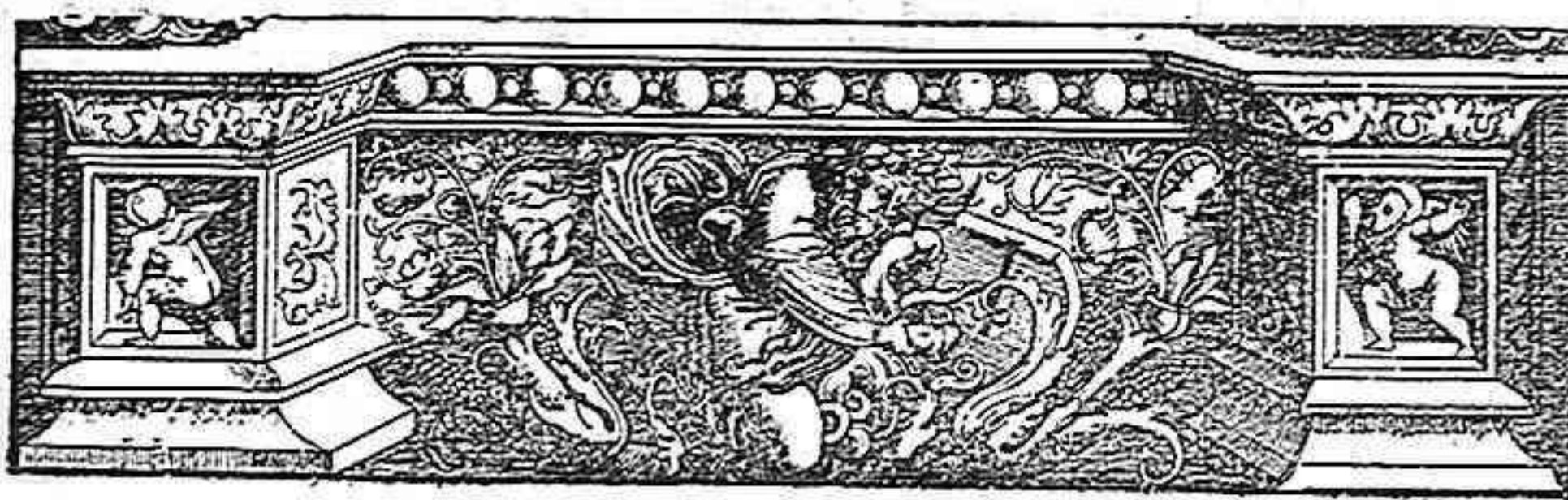
Are, doncs, què pod fer Catalunya en favor dels seus drets? Hà de demanar molt, per veure si consegueix que se l'atengui una mica? Aquêt procediment, fins are no ha donat gaires resultats. El que demana molt, per just que sigui:

lo que demana, si no té prou força per apoyar la seva demanda, no obté res y fa un paper ridícul. Els nacionalistes catalans no tenim encare a favor nostre més que la força de la rahó: hem de limitar, doncs, les nostres pretensions: pod-ser essent aquestes modestes seran ateses. Aprofitem totes les ocasions que s'ens presentin per anar endavant. Demanem poc, però qu'aquét poc sigui tant evidentment just que no tinguin més remey que concedir-nos-ho. *A poc a poc se va lluny; moltes gotes fan un ciri; d'en mica en mica s'omple la pica; d'en gota en gota s'omple la bota.* Y el mínimum que podem exigir és l'igualtat devant de la llei; lo menos qu'en el moment present podem demanar per Barcelona, qu'és la nostra capital, és un règim, en materia de incompatibilitats, igual an el que tingui Madrid. La llei vigent no considera necessari, per a la bona administració de justícia a Madrid, el règim d'incompatibilitats establert en l'art. 117: que la llei a venir faci extensiva aquesta innecessitat, al menos, a totes les capitals d'Espanya que tenen Audiencia Territorial o de lo Criminal, y allavors serà possible legalment lo qu'és just racionalment, és a dir, que siguin catalans els magistrats qu'administrin justícia a Catalunya.

Y are, dirigint-nos an els diputats y senadors catalans, a tots, siga el qu'és vulga el color que tinguen dintre l'organisme polític espanyol els diem:—¿No creyeu que, quand vingui l'ocasió de discutir el projecte de bases per a l'organización de tribunals, cumplireu amb un dever de justícia y de patriotisme aixecant la veu y donant el vostre vot contre l'actual règim d'incompatibilitats? Ja veyeu la situació absurda y injusta qu'en resulta per Catalunya. ¿Donareu el vostre consentiment exprés o tàcit per a qu'aquesta situació continui? Si cumpliu amb el vostre dever, la vostra conciencia quedarà tranquila, mereixereu be de la patria, y, si no, una y altre us en demanaran compte.

J. CASAS-CARBÓ

LA GENT DE L'ESQUENA DRETA

GSTIMATS amigs de L'AVENÇ: En aquêt terreno de Montmartre, qu'és com si diguessim un Hostafrancs de París, s'hi fa de tot. Lo més bo com lo més dolent, lo més noble com lo més baix, troben aquí un aire tant amig per la millora o pitjora dels intents, que tot hi arrela qu'és un gust.

Deixem de parlar per millors temps dels qu'el passen treballant y afanyant-se a cercar gloria y fortuna: deixem igualment la secció de gent de be; no inquietem tampoc als artistes, aquí tant abundants, que prou atrafegats estan am la tasca del *Saló*, y parlem una mica, am la preferencia qu'es mereixen, de l'innombrable familia dels ganduls.

Perquè de ganduls aquí també s'en crien, y molts, y fins grassos y molsuts y ben folrats. Aquèts sants varons, això sí, precis és confessar, per no faltar a la veritat, que no són com els mandrosos qu'es passejen o jeuen, o que ni jeuen ni es passejen, a la bona sombra d'aquell solet tant maco que tenim una mica més enllà dels Pireneus.

Allí la mandra és una mandra natural, acordada an els espanyols, en plena

sessió del cel, com a compensació de moltes coses qu'ens falten; una mena d'ensopiment qu'ens ve en linia drete del moro per secrets y vides privades molt difícils d'esbrinar; una propietat de raça que té per censal tarongers coberts de fulles tot l'any, fins a l'istiu, qu'és en el

temps que fan més falta; un aire dolç que gronxa l'enteniment; una costa am sorra blanca per jeure veyent les onades que van empaitant les hores y portant

el compàs del no-fer-res; y, sobre-tot, un no sé què que ve d'enlaire y qu'es posa a les juntures del treball com impedimenta somiadora y ens deixa en estat de beatitud, com si haguessim fumat opi, o essencia de dàtils, o panses de Smirnà amb aiguardent.

No: la mandra d'aquêt barri (salvo excepcions quasi honroses) és una mandra fosca, una mandra que no es contenta d'estar en vaga, sinó que té de mantenir-se am refinaments *fins de siècle*. Aquí el que nò treballa de braços té de treballar de cap y acampar-se-la per obra y gracia d'una astucia que li fa passar els seus mals ratos. Home hi hà que pel luxu de la vagancia va esquer-

raçat tot l'any fugint de la feina que l'empaita; que sua sobre la neu per no fer res; que porta més càrrega d'inglesos qu'els espanyols amb el *Peñón*, y que malmet més temps buscant-se la mala vida qu'el que passaria treballant am qualsevol ofici de menos guany y més gasto.

Però aquèts són ganduls mansos, bohemis avergonyits, gent que, faltats del nostro sol,

viuen de la seva *bona sombra*; artistes errats de camí y literats qu'en són per vacuna, sense ser-ne de neixença; invàlids joves, esguerrats d'esquena, que somien el repòs universal d'aquesta vida, mentre esperen, fumant, el definitiu de l'altre.

El gandul reconegut, el veritable gandul, el que viu am l'esquena dreta, el qu'és del bon planter, necessita facultats úniques, difícils de tenir y perilloses d'aguantar. Per entrar en aquêt gremi és quasi indispensable qu'el sollicitant sigui ros, qu'es digui Alfons y que porti xavos naturals.

El que té això per dret de padrí y d'herencia, qu'aprenqui l'*argot* y el parli am cert deixament; que s'estrenyi els pantalons dels genolls y s'els aixampli de baix; qu'escupi per l'ullal y s'enfonzi la gorra o el barret fins als ulls; qu'es deixi una piga, si en té per deixar-se-la; que sàpiga tirar la sabata, *si a peu li ve*; que sigui cobard y traidor; y... prou: ja pod ser *souteneur* autèntic, que, per poc que l'ajudi la fortuna, tant capritxosa sempre, tot lo món és seu.

Un cop revestit de tantes y tant hermoses *prendas* naturals y artificials, com que no podria mantenir-les un home tot sol, cerca qui les mantingui, y no cerca entre els homes, qu'és cas (que, tal com se van posant els temps,

cada dia és més difícil enganyar-los amb el jog dels perdigons), sinó dirigint-se a la dèbil naturalesa del sexe que li és contrari, que, com que té menos reflexió, no pod donar-se compte qu'en un sol home es pugui acumular tal malgasto d'atractius, y, enlluernades qu'estan, cauen ferides, com papellones a la llum, en aquells braços qu'haurien de *sostenir-les* y que tindran que *sostenir*.

Perquè, un cop el *souteneur* té alguna dona *enamorada*, ja pod viure am l'esquena dreta; ja pod fumar; ja pod dur camisa am tabelles y leontina; ja pod estar-se del robo y de l'estafa; ja pod anar a la taverna y apilotar sobre el marbre plats de cervesa, y fins protegir companys en vaga; ja pod baixar als bulevards a badar devant dels aparadors de revòlvers y fer tries imaginaries; ja pod anar a l'*Elisée Montmartre* amb el cap alt, qu'ella paga y respòn del gasto.

Y, finida aquesta feina y l'altre de no fer res, ja sien pod anar a jeure, qu'ha acabat la seva tasca.

Perquè protegir a la seva protectora, guardar-li les espatlles, y a sobre deixar-hi caure unes quantes garrotades cada tres o quatre dies, són feines qu'es fan dormint. Y, encare, si pega no és pas per amor, sinó per vici, y perquè sab qu'el *souteneur* que no pega no és ningú, que li falta alguna cosa, que no té ún dels atractius més seductors qu'exigeix l'exercici d'aquesta noble carrera, y per seguir-la am profit pega, l'honrada criatura! Pega per una mirada, per mitja pesseta falsa, per capritxo, per costum, per no desvesar-la an ella, per ensajar-s'hi la mà; y pega sempre fort, però mirant-s'hi força, per fer mal sense malmetre la finca; am rabia y carinyo pel gènere; am por de matar la gallina dels ous d'or.

Y la pobre gallina, esporuguida, contenta y orgullosa de tenir un home tant brau, tant ros, tant bon *pegador* y d'un garbo tant esplèndid, m'el porta amb orgull al costat seu, l'ensenya a les amigues, que li envejen, el respalla, l'enllustra, el mima, li regala cigarros enfaixats, li broda una petaca quand la feina es-caseja, y en cambi sols li demana una cosa: sortir el diumenge tots dos al camp, a disfrutar tots solets de les amples perspectives del paisatge, a omplir-se els pulmons de nova vida, a sentir la pau del bosc y a jeure sobre la molsa.

Y com qu'ell té un cor dolç com una confitura de nespres, consent y surten. Y aquell dia és l'únic de l'any qu'ell treballa, perquè es passeja per força, y ella és l'únic que disfruta, perquè és l'únic qu'està en vaga.

Surten al camp, y el camp que veuen és un camp aixafat, ple d'esquerdots y ortigues, am terrenos per llogar, am barracons fets de desferres de cases velles; el prat tant somiat són els glacis d'herba curta, am moltons bruts qu'hi pasturen, mentres esperen tanda a l'escorxador; el cel és un cel de fum que s'arrossega, deixant el baf del carbó a ran de terra; y ni els pulmons respiren

més aire qu'una boira atapahida, ni els peus trepitgen altre catifa qu'un fang esclariçat ple de roderes.

Y per aquêt camí de flors, per aquesta via arcàdica, van caminant de braçet, esperant qu'el cel se pinti de núvols roigs per entrar a una cantina. Allí s'asseuen tots dos sobre un banc negre y suat, y, acostats l'un a l'altre y entortolligats de braços, ella es mira en els ulls d'ell, sabent no més que són de color d'home, y ell li diu a cau d'orella que l'estima, que may cap cor ha saltat am més amor dintre sa celda, qu'el món li ve estret per tant carinyo, y... que pagui la beguda, que no té menuts.

Devant de tant d'amor, qui discuteix d'interessos! Què ha de fer sinó pagar aquella ànima vençuda! Sab que, si no paga, allí meteix ell li anticipa una pallissa; sab que, si ell pega massa, és la força del vi la que fa anar la mà ferma; y, rebre per rebre, es doblega sota el bastó, o, no puguent ya més, fuig d'allí y abandona el seu pobre àngel per caure en braços d'un altre.

Allavors el *Don Juan* de professió, trobant-se altre cop en vaga, busca feina del seu ofici. S'el veu per tots els

balls, passejant la seva mandra y aquilotant la pipa que guarda dels seus dies d'opulència; es pentina millor els xavos y s'els cargola am més garbo; s'illustra el *pan y toros*, exposa sa preciosa pell en tres o quatre valenties per fer roïllo, y està a l'aguait am les tremes del seu físic, més ros que may y afeïtat am més cuidado.

Si la sort li és amiga y porta an els seus braços una altre companya, com abans, continua explotant el bon pamet de cara que li donà la natura tenint una hora tonta, continua exercint sa missió d'home valent y fent esforços, que són molts cops de flaqueza, per cuidar-se aquella mandra, aquell encarcament que no li dóna sossego; però si les proporcions li manquen, si perd aquell no sé què qu'és el seu paper de renda, cau depressa y comença el principi de la fi.

Aquêt és el meteix quasi be sempre: la presó, am la variant de presidi o la guillotina (*la veuve*) pels casos de més compromís. An alguns d'ells, els més delicats de gustos, el govern m'els envia a fer un viatge.

M'els envia a veure una isla llunyana, una isla verda, una isla anomenada *La Nouvelle*, ont la gent de be no hi abunda. Lo més trist és qu'allà baix hi hà el treball obligatori, que l'home no és lliure de fer el gandul pel seu compte, y qu'els dobleguen l'esquena, aquella esquena qu'havien portat tant dreta, qu'els havia donat tants bons ratos y els fa caure en tal baixesa!

Altres n'hi hèn, y força, que, més arreglats d'enginy, se la campen tota la

vida sense caure may en el dever del treball y conservant fermes ses conviccions arrelades, que, si tots acabessin am mal fi, ni pararia un moment de tallar la guillotina, ni les presons els podrien protegir sota teulat, ni hi hauria prou isles en tot el mapa per acampar tant de *souteneur* que pastura per la terra.

No hi hà més que veure, quand els fanals s'encenen, les ramades qu'es passejen pels bulevards exteriors, els llenos de les tavernes, les espesses rengleres a la sortida dels balls, per convence's de lo qu'és abundant aquesta classe d'anfibis. Homes qu'apiloten números y que saben les coses del cert, han comptat qu'a París són vuitante mil, sense el pico, les espinades que viuen encarades; que, si el govern no pren mides, aviat no es podran midar, tanta en serà la llargaria; que, si es permeten els xavos y el *pan y toros*, les pigues y els bigotets rossos y les gorres de gairell, tindrien que montar-se *aquariums* a París per allotjar-hi tants peixos.

Lo cert és qu'els estudiants del *quartier*, am tot y ser tants y ben avinguts, van provar de treure'ls del barri, y no van puguer lograr-ho. Desde llavors són els amos de per tot arreu.

Els manen y tot lo món és seu. La Mandra els protegeix. Viva la mandra! Que hi hà coses que, de tant repugnants que són, val més tractar-les en broma y tenir mandra de tractar-les seriament.

Montmartre, febrer de 1892

SANTIAGO RUSIÑOL

LA REFORMA LINGÜÍSTICA

LA VOCAL NEUTRA CATALANA DEVANT DE *n* Y *s* FINALS.

Adoptem, d'aquí en endavant, el signe *e* per a representar la que nosaltros nomenem vocal neutra catalana (la vocal que pels efectes de la pronunciació figurada representa en Fabra per *æ*) quand aquesta vocal apareix devant de *s* y de *n* finals. Són exceptuats de la regla els monossílabs àtones *has*, *han* (verb *haver*, quand és auxiliar) y *an* (preposició *a* seguida de *n* eufònica), que conservaran la *a*.

Aventatges d'aquesta regla ortogràfica:

Primer. No perjudica en res la pronunciació oriental, perquè pels orientals lo meteix té escriure *e* que *a* fòra de sílaba dominant o tònica. Y, per no citar més que pocs exemples entre mils, tot-hom sab qu'el català oriental pronuncia igual *el* que *al*; que pronuncia be la vocal àtona de les paraules *homes*, *verges*, *venen*, *prenen*, sense necessitat de veure-les escrites *homas*, *verjas*, *venan* y *prenan*. Doncs pronunciarà be del meteix modo si veu escrit *dones*, *menjes*, *estimen* que si veu *donas*, *menjas*, *estiman*. En cambi l'adopció del signe *e* am preferencia al signe *a* en les àtones seguides de *s* y *n* finals fa entrar dintre del nostre sistema ortogràfic el dialecte occidental, en el qual l'àtona en qüestió és una *e* més o menos pura, però jamay una *a*.

Segón. La varietat balear moderna, que pertany, com és sabut, al dialecte oriental, ha adoptat casi be en absolut aquesta solució ortogràfica. Y el valencià modern, qu'és pod-ser el representant més pur del dialecte occidental, no cal dir que fa lo meteix.

Tercer. Aquesta solució està conforme am la tradició ortogràfica del català dels sigles XIII, XIV, XV y XVI.

Quart. L'aspecte escrit de la llengua nostra resulta remarcablement diferenciat del de la castellana.

Tenint en compte, doncs, totes aquestes rahons, L'AVENÇ adopta, d'aquí en endavant, el signe *e* per a representar la vocal neutra del català oriental sempre qu'aparegui devant de *n* y *s* finals.—J. C. C.

A *La Vanguardia* han sortit els següents articles a propòsit de les nostres reformes lingüístiques:

En 25 desembre 1891: un article de D. Claudi Omar y Barrera, titulat *Innovaciones ortográficas*, amb el meteix esperit hostil dels de Mossen Collell a *La Veu de Catalunya*, am les meteixes pretensions puerils, però sense tant de fel y am certa cortesia.

El 30 desembre 1891: un article del nostre director J. Casas-Carbó, titulat «*L'Avenc*» y *la reforma lingüística*, exposant idees generals y rebatent els pocs arguments que fins an aquell moment s'ens havien oposat.

El 15 y el 17 del janer passat: articles de D. Apeles Mestres explicant el perquè, el com y de quina manera s'havia posat resoltament al nostre costat, adoptant les nostres reformes.

El 17 del febrer corrent, segón article de D. Claudi Omar, ont segueix fent-nos la contre, sense, però, donar cap argument que pugui fer sorollar ni poc ni molt les nostres doctrines lingüístiques.

El die 24, també del corrent més, aparegué un article am les inicials P. y G., titulat *La reforma lingüística catalana*.

Si aqueix P. G., que no ha gosat firmar, hagués fet un estudi conciençut de les nostres reformes; si hagués llegit detingudament, com calia, la *Gramàtica* d'en Fabra y els articles publicats en la nostra Revista d'ençà que les vam iniciar, sens dupte s'hauria estalviat d'escriure el seu article intentant rebatre-les, y allavors, o be s'hauria callat o be n'hauria escrit ún posant-se decididament al costat nostro.

El Posibilista, de Girona, inserta en el número de 25 de janer un article de D. Anton Viñas, ont, tot declarant-se partidari decidit de la reforma lingüística iniciada per L'AVENÇ, es lamenta solament de que pod-ser ha vingut una mica tard.

Agrahim molt l'adhesió, tot fent-li observar que, si alguna llengua literaria encare està en bona disposició per rebre reformes, és la catalana. La nostra llengua és tot just en el comencement de la seva reneixença literaria. L'estat present no dóna més qu'una idea minça de lo qu'hà de venir. Casi be abandonat el seu cultiu durant sigles, després de l'esplèndida florida de l'edat mitja, s'està preparant per esser altre vegada la veu de la nacionalitat catalana. No és encare llengua oficial, no s'ensenya encare en les escoles; però com que tot això hà de venir, estudiem-la be, perfeccionem-la, depurem-la, enriquim-la, tinguem-la a punt: *feina feta no hi hà destorb*.

La *Revista Catalana*, dirigida per Mossen Jaume Collell, de la qual havien sortit sis quaderns, torna a publicar-se desde aquest any. El sumari del número qu'hem rebut, corresponent al mes de janer, conté lo següent: I. *Consideracions sobre los moviments regionals literaris d'Espanya*, per Antoni Rubió y Lluch.—II. *Monografia de l'antigua Betulo*, per Gayetà Soler.—III. *Aparició del cristianisme en València*, per Joseph Martinez Aloy.—IV. *La familia catalana*, per R. Durán y Ventosa.—V. *Troballes d'arxiu*, per M. Bofarull Sartorio.—VI. *Miscelánea*.—VII. *Advertencia*.

Diu Mossen Collell en l'*Advertencia*: «La Redacció empleará un sistema d'ortografia uniforme, lo que creyem més racional y convenient. Los colaboradores quedán en llibertat d'escriure com millor los semble, que será sempre sa voluntat respectada, suplicantlos, no obstant, que procuren ajudarnos en la tasca de treballar pera obtenir lo més prompte possible una uniformitat que realment se fa desitjar en esta materia. Diguerem, al sortir per primera vegada, que l'anarquia regnant en lo modo d'escriure es una tara molt desfavorable per la serietat literaria. Y com sia que aquexa anarquia han vingut darrerament á empitjorarla (*això va per nosaltros*) unes probatures é innovacions que ja no sols afectan á la ortografia, sinó també als elements fundamentals de la gramática catalana, nos fem un dever de pregar encaridament á nostres colaboradores que corretgescan ab atenció llurs escrits, á fi de que's conserven en esta revista, com en un oasis, les bones tradicions del catalá literari, que's poden ben agermanar ab certes necessitats que'l curs del temps imposa á les formes del llenguatge. Un altre día serem més explícits.»

Mentre esperem aquêt die am grand desitj de que no trigui a venir, ens permetrem demanar a Mossen Collell una cosa.

Atès que vol *treballar* (per be de la nostra llengua sigui) *pera obtenir lo més prompte possible una uniformitat que realment se fa desitjar* en materia ortogràfica, que comenci per dar bons exemples y que no posi en un meteix escrit, unes vegades *puix que* y altres *puig que*. Això és un sistema d'ortografia uniforme? Li direm també, si és que realment se proposa qu'en la *Revista Catalana* «s conserven, com en un oasis, les bones tradicions del catalá literari, que's poden agermanar ab certes necessitats que'l curs del temps imposa á les formes del llenguatge (y sobre això estem

perfectament d'acord), que comenci per donar bons exemples an els col·laboradors de la *Revista*. En compte d'escriure *mostran, estalvian, troban, lluytan, quedan, afectan, corretgescan, dia, sia, ésser, poch, 'l parèntessis, pera, probatures, á, é, ó,* qu'escrigui *mostren, estalvien, troben, lluyten, resten, afecten, corretgesquen, die, sie, esser, poc, el parentesis, per a, provatures, a, e, o,* y llavors tindrà quelcom d'avençat en el camí de la depuració y perfeccionament de la nostra llengua; llavors Mossen Collell s'haurà tret de sobre molts ressabis de castellanisme inconscient que malmeten eis seus escrits. Cregui'ns, Mossen Collell: reflexioni una mica sobre lo que li diem, estudii les nostres reformes prescindint de tot prejudici y amor propi estemporanis, inspiri's en el més pur patriotisme y en el ferm desitj de trobar la veritat, y acabarà per convence's de que lo que nosaltros fem no són *probatures e innovacions inmotivades*, sinó resultats d'un estudi rigorosament científic. Y pleguem per avuy.

Per dijous 17 de març pròxim, a les 9 del vespre, està anunciada una conferència que donarà D. Cayo Cardellach en el *Centre excursionista de Catalunya*, amb el títol de *Algunas consideracions sobre la gramàtica d'en Pompeu Fabra*. Tindrem el gust d'anar-la a sentir y d'ocupar-nos-en.

BIBLIOGRAFIA

RAMÓN D. PERÉS. A DOS VIENTOS. *Críticas y semblanzas. Literatura castellana. Literatura catalana.*—Barcelona: Tipografía y librería «L'Avenç», de Massó y Casas, Puertaferrissa, 21 —1892.
Un vol. de 19x92 cm. y 318 pàgs., 3 ptes.

És el llibre d'un company; millor dit, del qui durant dos anys va ser cap de colla d'aquesta revista, del qui am tant entusiasme y fermes conviccions hi va introduhir la crítica sincera y sens exclusivismes que d'a-les-hores ençà hem procurat seguir. Campió ardit y convençut de les idees noves, batallava llavors, com are, perquè es fes l'art veritat y perquè la literatura de la terra (tota vegada qu'era jove y que les tendències dolentes no s'havien fet encare tradició) tingués tota l'embranchida d'una literatura forta, inspirant-se en la naturalesa y en la vida de l'home.

Are en Perés acaba de publicar un llibre de crítica. Què en direm, sinó que s'avé del tot am la crítica que nosaltros sentim?

La meytat del llibre s'ocupa de literatura catalana, y conté estudis sobre en Frederic Soler, l'Apeles Mestres, Mossen Verdaguer, en Pin y Soler y en Bosch de la Trinxeria.

Per convence's del bon desitj de l'autor n'hi hà prou am llegir qualsevol d'aquèts articles, ont, sense faltar a la propria conciencia, reuneix carinyosament les qualitats més qu'els defectes de cada escriptor. Tal volta un xic cansat de la nota massa igual d'alguns, de la poca pulcritud dels poetes, de l'escas talent dels novel·listes, en Perés, trobant un autor qu'ha vingut am segell propi a la nostra literatura, que té concepció suficient per portar novetat en cada producció que treu, s'ha llençat a estudiar-lo am dalè. Efectivament: en Perés s'ha fet el panegirista de l'Apeles Mestres entre els que volien apagar o desconeixen el mèrit veritable del poeta. En Mestres és un dels pocs autors que poden fer pensar que la nostra lite-

ratura ha sortit ja de l'infancia: la seva poesia no té fronteres. Ademés, si certs ressabis podien apartar-lo de ser un literat modern, prou ha demostrat que sabia abandonar prejudicis literaris en els *Sardinalers* y en *Margaridó*.

En la primera meytat del llibre hi hà crítiques de lo millor qu'ha produït la literatura castellana aquèts últims anys. L'autor ha publicat el llibre en castellà y ha posat de costat les dugues literatures més importants d'Espanya.

No estem encare prou convençuts de la conveniència de que donguem a conèixe al públic castellà lo que produeixen les lletres catalanes. Entre Catalunya y Castella hi hà en tot més distancia que la geogràfica. Per nosaltros, ni llur llengua ni llur esperit permetran als castellans (fòra escassas excepcions) el puguer entrar en el modern moviment literari. El mal de molts autors catalans ha sigut el pendre'ls per patró. Si en res ens avenim, com podrem avenir-nos en art?

Tot això vol dir que, respecte an en Perés, am tot y qu'escriu el castellà a la perfecció, ens estimariam més, ja que, al nostro concepte, és un element que val, veure'l figurar de ple entre els cultivadors de les lletres catalanes.

LO SEGADOR. *Novela de costums del Pla d'Urgell, original de JOSEPH M.^a DEL BOSCH GELABERT, precedida d'un prólech de D. JOSEPH PIN Y SOLER.*—Barcelona: Imp. «La Renaixensa», Xuclá, 13, baixos.—1892.

Un vol. de 19X11 cm. y 236 pàgs., 3 ptes.

Novela senzilla de procediment, de fons romàntic, religiosa com un llibre de propaganda, a través de la qual s'hi endevina un autor bondadós, convençut de que fa obra saludable. L'estil és lo únic que té complicat.

Tots els capítuls solen començar per la descripció d'un estat de la Naturalesa sempre agradable, per entrar després als dialogats. Aquèt procediment, un xic rutinari, és cansat y poc artístic en una novela.

Els personatges no són gayre humans, y, per lo tant, els diàlegs no són, en general, veritat; però a través de tot això y d'algunes comparances poc afortunades, l'autor denota (més qu'en les seves anteriors noveles) qualitats d'observador, y alguns cops el lector es creu transportat a l'Urgell.

Hi fa força nosa el próleg del Sr. Pin. Després de donar les excuses que s'han fet de moda en els prólegs, fa un estudi més pretencios que cortès sobre *El Segador*, que prepara en contre del llibre. Quand una cosa no es fa de grat, més val deixar-la.

Noticias históricas. Tomo III. SANTA PAU y lugares que componian su antigua baronia, por D. FRANCISCO MONSALVATJE Y FOSSAS.—Olot: Imp. y lib. de Juan Bonet, calle Mayor, 3.—1891.

Un vol. de 22X14 cm. y 294 pàgs.

Ja van tres volums de regulars dimensions qu'el Sr. Monsalvatje dedica a la historia de la seva comarca. Ja varem parlar al seu temps dels dos primers, que consagrava a Besalú, y a sos comtes y abats.

El nom de Santa Pau va íntimament lligat amb el dels reys d'Aragó en l'època de més gloria. Tot-hom està en el cas de graduar l'importancia que té per l'istoria general de la nostra terra l'estudi de les families senyorials durant l'edat mitja. Si tinguessim totes les genealogies y abaciologis de Catalunya, quin pas hauriam fet pel bon coneixement dels fets dels nostros passats!

Aquesta obra, com les anteriors, és feta, en general, am material de primera mà.

Comença amb una descripció de la comarca y dels seus extingits volcans, par-

lant especialment dels craters de Santa Marguerida y Croscat. Dóna després discreta notícia del menhir de Santa Pau, y, sortint-se d'aqueixes tenebres, entra tot seguit a l'estudi de l'època en que hi hà llum, historiant amb acopia de datos documentals els fets de cada individu de les tres families de Santa Pau, Oms y Copons, que successivament foren senyors de la baronia fins al sigle passat. Descriu després el castell en l'estat actual.

Les noticies del santuari dels Archs, y sobre tot de Santa Maria y del castell de Finestres, d'ont publica el catàleg dels priors (cosa completament nova), aixís com també de la Cot y de Sant Martí de Santa Pau, son nutrides a tot ser-ho.

L'obra va, ademés, ilustrada am quinze gravats, reproducció dels monuments descrits, y acompanyada de vintiun documents, la major part inèdits y formant part de la colecció de l'autor.

Tot va be: sols una cosa és de doldre, y és qu'un treball tant local, que suposa tant amor a la terra y afició a les seves coses passades, siga escrit en llengua castellana. Fa més pena en un llibre que ve a ser, en sa part més principal, l'història d'una familia illustre mentres la llengua va ser forta y que va decayent a mesura que l'influencia de Castella es deixa sentir; y gayre be no es comprèn, tota vegada que l'autor ho fa per veritable afició y ni sisquera posa el llibre a la venda.

El Sr. Monsalvatje anuncia qu'està preparant l'*Historia general del comtat de Besalú*, en quina bondat podem confiar.

Dos mercès li volem demanar: que l'escrigui en català y que la dongui al públic.

NECROLOGIA

El dia 9 del corrent febrer va finir en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, ont havia servit per espay de 46 anys, D. Antoni de Bofarull. Quina mort per un arxiver! En la meteixa taula ont tants documents havia regirat y estudiat, li va agafar l'atac de feridura qu'el va matar. L'estat en que va quedar no va permetre que s'el traslades, y allí, en aquell meteix local ont havia passat la major part de sa vida, va acabar els seus dias.

És una de les figures am que comença el reneixement català. Havia sigut més treballador que ningú, y en varis passatges de les seves obres ell meteix retreya els seus mèrits honrosament contrets.

El nombre de les seves publicacions és llarg y variat. Junt amb en Marian Flo-tats va traduhir la *Crònica del rey Jaume I* al castellà. Va publicar original y traducció de les de *Muntaner* y *Pere III*. De tots els investigadors és coneguda la seva voluminosa *Historia civil y eclesiástica de Cataluña* y la de la *Guerra de la Independencia*. Ademés, moltes són les monografies històriques y jurídiques que té escampades en varies publicacions, ja qu'ell va colaborar en quasi totes les catalanes, y obtingué premis en varis certamens.

Juntament amb el malaguanyat Adolf Blanch va donar a llum una *Gramática catalana*, y sol els *Estudios, sistema gramatical y crestomatia de la lengua catalana*.

La literatura patria li deu la primera antologia de poetes catalans, baix el títol *Trobadors nous*, entre quals composicions n'hi hà alguna de seva; l'interessant novel·la *La Orfaneta de Menargues*, y el saborós llibre *Costums qu'es perden y recorts que fugen*, en el quin hi va insertar el monòleg *Lo derrer català*.

Els defectes qu'hi hân en les seves obres, ben segur que tot-hom els oblidarà per a tributar un record a un dels que més va fer per l'enaltiment de la nostra terra, en totes les circumstancies y en tots els terrenos.

Una altre perdua sensible per les lletres catalanes: el dia 27 va morir aquell vellet simpàtic y entusiasta, d'un temperament tant sencer en els seus escrits, d'una fe tant grand en la causa de la terra. Don Lluís Cuchet era un home que no podia fer-se enemigs.

De les seves obres, la que més es va divulgar va ser la *Cataluña Vindicada*, publicada l'any 1858, que revela molt estudi y és calenta de patriotisme. L'any 1868 va donar a la llum la *Historia del siti de Girona en 1809*.

També té altres obres jurídiques y econòmiques.

Era de l'any 1815, y fins a la seva mort ha sigut un bon català y un convençut lliberal.

NOVA

L'escriptor castellà F. F. Villegas, en les seves *Impresiones literarias* publicades en el número del 15 de febrer corrent de *La España Moderna*, ocupant-se del llibre del nostre company Perés *A dos vientos*, diu a manera d'introducció: «Si en las diferentes comarcas de España progresa el arte nacional con más lozanía que en la capital de España (á semejanza de lo que en el árbol sucede, que, mientras que el tronco parece seco, las ramas se cubren de flores y de hojas), en Barcelona nótase, en los tiempos presentes, un florecimiento del arte literario, que, si he de hablar con verdad, como amante que soy de las glorias castellanas, me causa no poca envidia, si bien ésta es de aquella que Cervantes llamó «santa, noble y bien intencionada». Oller, Verdguer, Mestres, Federico Soler, Guimerá, con otros poetas, novelistas y escritores notables todos, forman una pléyade digna de ser conocida y estudiada».

En aquestes poques ratlles hi trobem l'afirmació de dos fets evidents qu'a Madrid comencen ja a veure clars els crítics perspicaços com el Sr. Villegas: la migrança de bona producció literaria a la capital d'Espanya l'ún, y l'esclat, cada die més potent y viu, d'una literatura a Barcelona l'altro. Lo qu'encare no veuen clar a Madrid és qu'aquestos dos fets són símptomes, l'ún de la decadencia política de l'Espanya castellana, y l'altro de la reneixença política d'una nacionalitat que, tot produint una literatura en la seva llengua, reivindica la seva existencia política. La comparació del Sr. Villegas no val: no és Espanya l'abre ont, mentres la soca sembla seca, de flors y fulles se cobreixen les branques. Els arbres són més d'ún. Lo que hi hà és qu'ún d'ells (diguem el castellà), durant un llarg període, en virtut de circumstancies històriques qu'el favorien, se n'ho enduya tot. Però aquestes havent cambiat, y faltant-li ja aquella força vital qu'en rebia, no pod ja pretendre la supremacia: hà de reconeixe iguals an ell, no hà de posar obstacles a llur desenrotllament, o sinó vindrà la lley fatal de l'istoria a recordar-li am fets aquelles paraules de Jesucrist: *Tot abre qui no porta bon fruit, serà tallat y llençat al fog*.